

Afstudeerwerkstuk

**De motieven en belemmeringen van
consumenten om paardenvlees te eten**

Suzanne Willenborg

Afstudeerwerkstuk

De motieven en belemmeringen van de consument om paardenvlees te eten.

Student

Naam: Suzanne Willenborg
Studie: Bedrijfskunde & Agrifoodbusiness
Major: Hippische Bedrijfskunde
Klas: 4BP
Email: suzanne.willenborg@me.com
Telefoon: +316 30403290

Opdrachtgever

Aeres Hogeschool Dronten
De Drieslag 4
8251 JZ Dronten

Afstudeerdocent

Naam: Arianne van de Hee
Email: a.van.de.hee@aeres.nl

Leusden, 10 juni 2019

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

Voorwoord

Een onderdeel van het afstudeerjaar van de studie hippische bedrijfskunde aan Aeres Hogeschool Dronten is het schrijven van het afstudeerwerkstuk. Het onderzoek gaat over welke motieven en belemmeringen de consument in Nederland heeft om al paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is.

Het bepalen van het onderwerp van dit onderzoek heeft veel voeten in de aarde gehad. Ik werk al 8 jaar als verkoopmedewerkster in een Keurslager in de weekenden. Hier kreeg ik met regelmaat de vraag of er ook paardenworst verkocht werd. Ik vond dit een interessante trend, omdat er vaak in de media komt dat we meer gebruik maken van alternatieven zoals veganistisch eten. Hierdoor leek het mij interessant om mijn afstudeeronderzoek te schrijven over paardenvlees. Momenteel is dit een actueel onderwerp binnen de agrarische-, hippische- en voedingssector. Op deze manier kan ik mijn interesse voor vlees combineren met mijn passie voor paarden.

Naar aanleiding van de feedback op het vooronderzoek is er een kleine wijziging gedaan aan de inleiding en de materiaal en methode. Ook is er gekozen om een aanpassing te doen in de hoofdvraag. Hierbij is de nieuwe hoofdvraag geworden: 'Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?' Hierbij is; 'al dan niet' weggehaald.

Graag wil ik nog enkele mensen bedanken. Allereerst mijn afstudeerdocente Arianne van de Hee voor het begeleiden bij het schrijven van het afstudeeronderzoek. Verder wil ik mijn familie en vriendinnen bedanken voor het motiveren en het sparren over het onderwerp van het onderzoek. Hiernaast wil ik ook de respondenten van het onderzoek bedanken voor de moeite.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Abstract	6
Hoofdstuk 1. Inleiding	7
Hoofdstuk 2. Materiaal en Methode	10
2.1 Beantwoording deelvragen	10
2.2. Het consumentenonderzoek.....	11
2.3 Enquête	11
2.4 Resultaatverwerking	12
Hoofdstuk 3. Resultaten.....	13
3.1 Algemene resultaten	13
3.2 Resultaten paardenvleeseters	14
3.3 Resultaten niet paardenvleeseters.....	15
3.4 Resultaten mening bij bewustzijn	16
3.5 Resultaten paardenliefhebbers	17
Hoofdstuk 4. Discussie	18
4.1 Aanpak onderzoek.....	18
4.2 Resultaten onderzoek.....	18
Hoofdstuk 5. Conclusie en aanbevelingen	20
5.1 Beantwoording deelvragen	20
5.2 Beantwoording hoofdvraag	21
5.3 Aanbeveling.....	21
Bibliografie	22
Bijlagen.....	23
Bijlage 1. Resultaten enquête	23
Bijlage 2. Betrouwbaarheidsberekening	29
Bijlage 3. Checklist Schriftelijk Rapporteren.....	30

Samenvatting

In 2017 werd er gemiddeld 0,1 kg paardenvlees gegeten per hoofd van de bevolking, zowel wereldwijd als in Nederland. Dit is 0,26% van de totale vleesconsumptie wereldwijd. In 1990 zijn er door een uitbraak van de gekkekoeienziekte alleen in het Verenigd Koninkrijk al 200.000 koeien geslacht. Hierdoor was er een wereldwijde stijging in de paardenvleesconsumptie te zien van 40%, het fokken van paarden voor vlees werd overwogen.

Na de paardenvleesschandalen, waarbij er wereldwijd fraude is gepleegd met het vervalsen van etiketten of de vervalsing van de inhoud van de producten, werd het vertrouwen van de consument beschadigd. Hierbij zag de consument het eten van paardenvlees niet zozeer als het probleem, maar juist dat de producten niet de gestelde ingrediënten bevatte. Als gevolg hiervan ontstond er een vermindering van verkoop van bewerkte vleesproducten van alle soorten vlees. Dit vertrouwen kan hersteld worden door consistente eerlijkheid en transparantie.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat paardenvlees kan dienen als diëetvlees. Dit komt door de rijke hoeveelheid eiwitten, het lage vetpercentage, het aantal mineralen en de lage hoeveelheid calorieën. Hiernaast kan het eten of produceren van paardenvlees bijdragen aan het verlagen van de uitstoot van broeikasgassen. Paarden worden in Nederland niet geproduceerd wordt voor het vlees. Paarden worden gehouden vanuit maatschappelijk oogpunt, zij hebben een goed leven gehad en hierdoor kan het duurzaam genoemd worden.

Om uit te zoeken welke motieven en belemmeringen de consument in Nederland heeft om paardenvlees te eten wanneer men weet dat paardenvlees duurzaam en gezond is, is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *'Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?'*

Uit het consumentenonderzoek, dat door middel van een enquête is uitgevoerd, blijkt dat paardenvleeseters de smaak van paardenvlees het belangrijkste motief vinden om het te eten. Hiernaast is ongeveer 73% van deze groep (paardenvleeseters), bereid om meer paardenvlees te eten wanneer paarden een goed leven hebben gehad en het vlees duurzaam en gezond is. Het aantal respondenten dat aangeeft regelmatig paardenvlees te eten is zeer klein, uit 295 respondenten geeft 1,1% aan dit regelmatig te eten. De belangrijkste belemmering die de niet paardenvleeseters aangeven is dat men het zielig vindt. Bij de groep niet paardenvleeseters is ongeveer 18% bereid paardenvlees te eten wanneer zij weten dat dit duurzaam en gezond is. Bij zowel paardenvleeseters als niet paardenvleeseters wordt de mening niet beïnvloed door het zijn van een paardenliefhebber.

Abstract

In 2017, worldwide and in the Netherlands, people ate 0.1 kg of horse meat per capita. This is 0.26% of the total meat consumption worldwide. In 1990, an outbreak of mad cow disease in the UK killed over 200,000 cows. As a result, there was a worldwide increase in horse meat consumption of 40% and the breeding of horses for their meat was considered.

After the horse meat scandals, at which there was a worldwide fraud with falsifying labels or falsifying the compound, the consumer confidence was damaged. The consumer saw eating of horse meat not so much as the problem, but precisely the products didn't contain the stated ingredients. As a result, there was a reduction in sales of processed meat products of all types of meat. This consumer confidence can be restored through consistent honesty and transparency.

Various studies have shown that horse meat can serve as dietary meat. This is due to the rich amount of protein, low fat, the number of minerals and the low amount of calories. Also eating or producing horse meat can help to reduce greenhouse gas emissions. Horses are not produced for meat in the Netherlands. Horses are kept from a social point of view; they have had a good life and therefore horsemeat can be called sustainable.

To find out what motives and obstacles consumers in the Netherlands have to eat horse meat when they know horse meat is sustainable and healthy, the following main question has been drawn up: *'What are the motives and obstacles for consumers in the Netherlands to eat horse meat if they know that it is sustainable and healthy?'*.

The consumer research shows that horse meat eaters consider the taste of horse meat as the most important motive for eating it. Also about 73% of this group (horse meat eaters) consider to eat horse meat when horses have had a good life and the meat is sustainable and healthy. The number of respondents who indicate that they regularly eat horse meat is very small, out of the 295 respondents only 1.1% indicates they regularly eat it. The most important obstacle that non-horse meat eaters indicate is that people find it sad. Among the non-horse meat eaters group, around 18% consider to eat horse meat if they are aware it is sustainable and healthy. For horse meat eaters and non-horse meat eaters their opinion is not influenced by being a horse lover.

Hoofdstuk 1. Inleiding

Nederlanders hebben in 2017 gemiddeld 76,6 kg vlees per persoon geconsumeerd. Dit blijkt uit het meest recente onderzoek van de Wageningen Economic Research (WUR). Hierbij is er onderzoek gedaan naar de omvang van de vleesconsumptie in Nederland. De 76,6 kg vlees is omschreven in karkasgewicht, dit is vlees inclusief been, vet en zwoerd. Hiervan wordt ongeveer de helft feitelijk geconsumeerd. In deze gegevens zijn ook bewerkte producten meegenomen zoals vleeswaren. Producten waar vlees in verwerkt is zoals lasagne of kippensoep worden niet meegenomen. In figuur 1 is de vleesconsumptie per vleessoort te zien:

Tabel 1. Vleesconsumptie per hoofd van de Nederlandse bevolking

Vleessoort	Kilo vlees karkasgewicht per hoofd bevolking
Totale vleesconsumptie	76,7 kg
Varkensvlees	36,5 kg
Pluimveevlees	22,1 kg
Rundvlees	15,4 kg
Kalfsvlees	1,3 kg
Schaap- en geitenvlees	1,2 kg
Paardenvlees	0,1 kg

De WUR vergelijkt de gegevens uit de verschillende jaren in het onderzoek zodat de trends zichtbaar worden. De conclusie van het onderzoek is dat de vleesconsumptie stabiliseert. In 2010 was er een stijging te zien naar 79 kg, maar in 2017 is de totale vleesconsumptie weer gelijk aan 2005. Een landelijke trend is de belangstelling voor plantaardige vleesvervangers, vegetarisme en flexitarisme (minderen van het eten van vlees), maar deze trend is niet terug te zien in de totale vleesconsumptie. (Dagevos, Verhoog, Van Home, & Hoste, 2018)

Het onderzoek door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) naar de Voedselconsumptiepeiling (VCP) beschreef dat Nederlanders gemiddeld 98 gram vlees per dag eten, hiervan is bijna de helft bewerkt vlees. Hierin is te zien dat Nederlanders gemiddeld 6 dagen per week vlees eten. Deze peiling is gedaan en vergeleken tussen 2007-2010 en 2012-2016. Hierin is een daling van 7,8% te zien in de vleesconsumptie. (Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu, 2018)

In 2017 schreef de Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) dat de wereldwijde paardenvleesconsumptie slechts 0,26% bedraagt van de totale vleesconsumptie. Dit komt neer op gemiddeld 0,10 kg per persoon per jaar wereldwijd. De paardenvleesconsumptie was tussen 1965 en 1990 constant met een productie van 500.000 ton per jaar wereldwijd. Na 1990 is dit gegroeid met 40% naar 700.000 ton per jaar wereldwijd. Deze toename is het gevolg van de toename van de productie in Azië en Europa, dit is te verklaren door de uitbraak van bovine spongiform encephalitis (BSE), ook wel bekend als de gekkekoeienziekte. (FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations., 2017)

De gekkekoeienziekte heeft in 1986 geleid tot het slachten van 200.000 koeien in het Verenigd Koninkrijk en hierdoor ontstonden de voedselschandalen. (Bánáti, 2011) Wereldwijd is er fraude gepleegd met het vervalsen van etiketten of vervalsing van de inhoud van de producten. Hierbij werd er paardenvlees aangetroffen in rundvleesproducten, dit staat beschreven in onderzoek naar paardenvleesschandalen in 2013 (Premanandh, 2013).

In het Stenentijdperk werden wilde paarden al gebruikt als voedselbron. Zoals Deleni beschrijft in het onderzoek uit 2009, zijn paarden 5000 tot 6000 jaar geleden gedomesticeerd, toen werden ze gebruikt voor jagen, oorlog, landbouw en transport. Later werden paarden ook gebruikt voor vrijetijdsactiviteiten en sport. (Deleni, 2009)

Het eten van paardenvlees was afhankelijk van de behoefte, het beschikbare voedsel, tradities en religie. In Europa werd het alleen gebruikt in nood in tijden van oorlog, armoede en hongersnood. In 1866 werd het eten van paardenvlees legaal en werd in Parijs de eerste paardenslagerij geopend, werkelijke productie bleef uit. (Pearson, 2011) Toen in 1986 de gekkekoeienziekte uitbrak, werd de productie van paardenvlees overwogen (Deleni, 2009).

Door deze schandalen is het vertrouwen van de consument beschadigd (Premanandh, 2013). Uit onderzoek van Barnett et al. naar consumentengedrag als gevolg van de schandalen werd bekend dat de consument niet het paardenvlees als probleem zag. Het probleem was dat producten niet de ingrediënten bevatten zoals beschreven op het etiket. Dit leidde tot een vermindering van verkoop van bewerkte vleesproducten van alle soorten vlees. (Barnett, et al., 2016)

Naast de voedselschandalen zijn er nog meer aspecten waar consumenten bang voor zijn, namelijk genetisch gemodificeerde organismen (GGO) maar ook het gebruik van toevoegingen aan voeding zoals antibiotica en hormonen. Ook al zijn antibiotica en hormonen niet toegestaan bij de productie van vlees binnen de Europese Unie, consumenten zijn er toch bang voor. (Bánáti, 2011)

De voedselindustrie zal consistente eerlijkheid en transparantie moeten nastreven om het vertrouwen te herstellen. Hierbij zijn er meerdere suggesties mogelijk om dit vertrouwen te verbeteren, zo staat beschreven in onderzoek van Barnett et al. in 2016. Belangrijk is dat de traceerbaarheid van het vlees verbeterd wordt, er gebruik gemaakt wordt van lokale ingrediënten. Daarnaast is het belangrijk dat er duidelijke en correcte etikettering gebruikt wordt met duidelijke informatie over de herkomst van producten. (Barnett, et al., 2016)

Onderzoek naar de karkaseigenschappen van paardenvlees toont aan dat paardenvlees een belangrijke rol speelt als alternatief voor rundvlees en kan dienen als dieetvlees. Paardenvlees is onder het type rood vlees het vlees met het laagste vetgehalte en bevat een gunstig vetzuur. Verder bevat het vlees een goede verhouding aminozuren, hierdoor zitten er veel goede eiwitten in met een hoge biologische waarde. Hiernaast bevat paardenvlees een hoog ijzergehalte. (Lorenzo, et al., 2014)

Ook de studie naar paardenvleesconsumptie door Stanciu geeft aan dat paardenvlees voedsel voor de toekomst kan zijn. In onderstaand figuur zijn de percentages eiwitten, vetten mineralen en calorieën weergegeven.

Tabel 2. Voedingswaarde in percentage per vleessoort

Vleessoort	% eiwit	% vet	% mineralen	Aantal calorieën per 100 gr
Paardenvlees	22,6	5,5	0,9	136,4
Rundvlees	20,0	10,7	11,1	181,5
Kalfsvlees	20,0	11,0	1,0	184,3
Varkensvlees	19,0	15,0	0,9	217,4
Lamsvlees	21,0	6,1	0,9	142,8
Schapenvlees	17,0	17,2	1,0	229,6

Stanciu schrijft in het onderzoek dat dankzij de hoge eiwitwaarde, het lage vetpercentage, de mineralen en de lage hoeveelheid calorieën in paardenvlees het een waardevol soort voedsel is. Naast bovenstaande figuur geeft het onderzoek ook aan dat paardenvlees een hoger niveau vitamines en een hoog ijzergehalte heeft in vergelijking met rundvlees. De voorkeur van de consument ligt echter nog niet bij het eten van paardenvlees. Door de behoefte aan eiwitten in de huidige dieettrends, zal de consument het eten van paardenvlees kunnen heroverwegen. (Stanciu, 2015)

Het onderzoek van Belaunzaran et al. naar de kansen voor paardenvleesconsumptie gaf aan dat paarden gehouden kunnen worden voor vleesproductie naast dat ze gehouden worden voor vrijetijdsbesteding. Het eten van paardenvlees kan bijdragen aan het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen in de atmosfeer. Het is wereldwijd bekend dat dierlijke activiteiten bijdragen aan de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen en klimaatveranderingen. Ook de vraag naar vlees wereldwijd neemt toe door de bevolkingsgroei en het inkomensniveau. Hierdoor is het goed om duurzaam vlees aan te moedigen. De productie van paardenvlees kan hieraan bijdragen, omdat paarden aanzienlijk minder broeikassen produceren dan herkauwers. (Belaunzaran, et al., 2015)

In een rapport van de WUR over de paardenhouderij wordt geschreven dat in Nederland paarden niet gefokt worden voor vleesproductie, maar mensen paarden houden voor diensten. De paardenhouderij valt dus onder de 'diensten-dierhouderij', hierbij gaat het om recreatie en sport als belangrijkste functies. Paarden worden gehouden met een maatschappelijke functie terwijl de veehouderijsectoren gericht zijn op het produceren van voedsel. (Hoogeveen & Jager, 2005)

Nog niet bekend is welke motieven en belemmeringen de consument in Nederland heeft om paardenvlees te eten. Hierbij is het ook niet bekend of de consument weet dat paarden niet gehouden worden voor de fokkerij en een goed leven hebben gehad en of de consument weet dat paardenvlees gezond is. Zou de consument bereid zijn paardenvlees te eten als men dit wel weet? En welke motivaties en belemmeringen heeft de consument hierbij? Ook is niet bekend of hierbij verschillen zijn in wel- of niet paardenliefhebbers. Dit is wat ik graag wil onderzoeken. Door middel van dit onderzoek, kan de (paarden)vleesmarkt een beeld krijgen of er kansen zijn voor het afzetten van paardenvlees maar ook wat de bereidheid van de consument is. Om hierop antwoord te krijgen is de volgende hoofdvraag opgesteld:

Hoofdvraag:

- Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?

Deelvragen:

- Welke motieven heeft de consument om paardenvlees te eten?
- Welke belemmeringen heeft de consument om paardenvlees te eten?
- Is de consument bereid paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?
- Is er een verschil tussen wel- en niet paardenliefhebbers?

Hoofdstuk 2. Materiaal en Methode

In de materiaal en methode wordt een beschrijving van de aanpak van het onderzoek gegeven. Hierbij wordt duidelijk hoe de student het onderzoek heeft uitgevoerd en hoe de deelvragen beantwoord zijn. Er zal duidelijk worden welke variabelen er onderzocht werden en hoe deze variabelen onderzocht werden.

De hoofdvraag van het onderzoek is:

- Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag, zijn er enkele deelvragen opgesteld:

- Welke motieven heeft de consument om paardenvlees te eten?
- Welke belemmeringen heeft de consument om paardenvlees te eten?
- Is de consument bereid paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?
- Is er een verschil tussen wel- en niet paardenliefhebbers?

Om antwoord te geven op de opgestelde hoofd- en deelvragen, is er een consumentenonderzoek uitgevoerd aan de hand van een enquête. Een enquête is een vorm van kwantitatief onderzoek. Door middel van de enquête is er antwoord gegeven op de vraag wat de motieven van de consument zijn om paardenvlees te eten (deelvraag 1). Verder heeft de consument antwoord gegeven op de vraag welke belemmeringen zij heeft om geen paardenvlees te eten (deelvraag 2). De resultaten van de enquête, geven antwoord op de volgende vraag: 'Is de consument bereid paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?' (deelvraag 3). Hiernaast blijkt uit de resultaten van het consumentenonderzoek of er een zichtbaar verschil is tussen de motieven en belemmeringen van wel- en niet paardenliefhebbers (deelvraag 4).

2.1 Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1: Welke motieven heeft de consument om paardenvlees te eten?

Om antwoord te krijgen op deelvraag één is er inzichtelijk gemaakt welke motieven de consument heeft om paardenvlees te eten. Deze vraag is belangrijk om antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag, op deze manier zijn de motieven van de consument achterhaald en wordt er in de resultaten een verband gelegd tussen de motieven die de consument heeft en of dit verandert als de consument weet dat het duurzaam en gezond is. Door te achterhalen of de consument paardenvlees eet of het wel eens heeft gegeten is dit duidelijk geworden, ook is de vraag gesteld of de mening van de consument is veranderd door de paardenvlees schandalen om te achterhalen of dit een motief of belemmering kan zijn.

Deelvraag 2: Welke belemmeringen heeft de consument om paardenvlees te eten?

De tweede deelvraag draagt bij aan het beantwoorden van de hoofdvraag doordat er inzichtelijk is geworden welke belemmeringen de consument heeft om geen paardenvlees te eten. Deze vraag is gecombineerd met de vraag of de consument wel of geen paardenvlees eet. Dit is belangrijk omdat er op deze manier mogelijk het verband gelegd wordt tussen de bereidheid van de consument met het feit dat paardenvlees een duurzame vervanger is, gezond is en het dier een goed leven heeft gehad.

Deelvraag 3: Is de consument bereid paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?

Door middel van de resultaten van de derde deelvraag is er duidelijk gemaakt of de consument bereid is om paardenvlees te eten als men bekend is met het feit dat het duurzaam en gezond is. Door middel van verschillende vragen zijn deze resultaten verkregen. Het beantwoorden van de deelvraag gebeurt door de vraag op te splitsen in verschillende vragen, hierbij is er gevraagd of de consument bereid is om paardenvlees te eten als het dier een goed leven heeft gehad, als het een duurzame vervanger is voor regulier vlees en als de consument weet dat het vol zit met eiwitten en heel mager is. Door middel van de resultaten van deze vragen

wordt er mogelijk een verband gelegd met de motieven die gegeven zijn bij het beantwoorden van de eerste deelvraag.

Deelvraag 4: Is er een verschil tussen wel- en niet paardenliefhebbers?

De vierde deelvraag laat zien of de consument een andere keuze maakt wanneer hij/zij een paardenliefhebber is of niet. Door de vraag te stellen of de respondent een paardenliefhebber is, kan er een verschil te zien zijn bij de motieven en/of belemmeringen en draagt dit bij aan het verkrijgen van het antwoord op de hoofdvraag van het onderzoek.

2.2. Het consumentenonderzoek

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een enquête. Deze enquête is gemaakt met Google Forms en verspreid op social media. De doelgroep van het onderzoek bestaat uit alle inwoners van Nederland, hierbij is er geen onderscheid gemaakt tussen vleeseters of vegetariërs en paardenliefhebbers of niet. In alle gevallen heeft men motieven of belemmeringen om paardenvlees te eten. Om deze doelgroep te bereiken is de enquête uitgezet op social media, zo zijn er zoveel mogelijk respondenten verkregen zonder dat er een specifieke groep aangesproken is welke de resultaten van het onderzoek beïnvloeden.

Volgens de bevolkingsteller van het CBS, telt Nederland op 11 april 2019 17.310.186 inwoners (CBS, 2019). Onder deze populatie wordt een steekproefgrootte bepaald aan de hand van de volgende formule.

$$\text{Steekproefgrootte} = \frac{\frac{z^2 \times p(1-p)}{e^2}}{1 + \left(\frac{z^2 \times p(1-p)}{e^2 N} \right)}$$

Figuur 1. Bepaling steekproefgrootte

In bovenstaande formule gaat het om de volgende gegevens:

N = populatieomvang (17.310.186)

e = foutmarge (5%)

z = standaardafwijking (bij 95% betrouwbaarheid, is de Z-score 1,96)

n = aantal individuen in de steekproef

De uitkomst van de formule voor het bepalen van de steekproefgrootte is 385 respondenten. Dit is het minimale aantal respondenten om een betrouwbaar onderzoek uit te voeren. (Checkmarket, sd) De enquête is ingevuld door 295 mensen. De enquête is breed uitgezet op Facebook en LinkedIn, hierbij is de enquête geplaatst en gedeeld op persoonlijke pagina's maar ook in Facebookgroepen. De beoogde 385 respondenten zijn hiermee niet behaald, waardoor de betrouwbaarheid van 95% ook niet behaald is. Alle ingevulde enquêtes zijn bruikbaar, onvolledige enquêtes zijn hierbij niet bij meegenomen.

2.3 Enquête

Voor het consumentenonderzoek is er een enquête afgenomen. Door middel van deze enquête is er antwoord verkregen op de deelvragen. De eerste vragen van de enquête zijn om informatie te verkrijgen van de consument, hierbij zijn er algemene vragen gesteld over het eten van vlees en of de consument invloed heeft op de maaltijden die gegeten worden. Hierna zijn er vragen gesteld over de motieven en belemmeringen van

het eten van paardenvlees. Vervolgens zijn er vragen gesteld of de consument bekend is met de feiten over paardenvlees.

De enquête is zo ingericht dat wanneer de respondent nee antwoord op vraag 1: 'Eet u vlees?', de enquête door gaat naar vraag 5: 'Als u geen paardenvlees eet, welke belemmeringen heeft u om paardenvlees te eten'? Op deze manier vullen respondenten alleen vragen in die specifiek betrekking op hen hebben. Hierdoor zal de respondent minder snel afhaken tijdens het invullen.

2.4 Resultaatverwerking

Voor de verwerking van de resultaten uit het consumentenonderzoek, is er gebruik gemaakt van Excel. Vanuit Google Forms worden er automatische tabellen, grafieken en spreadsheets gegenereerd. Op deze manier kunnen causale relaties tussen de variabelen zichtbaar worden.

Hoofdstuk 3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek weergegeven en beschreven. Hierbij worden de belangrijkste resultaten besproken die bijdragen aan het beantwoorden van de deelvragen. Een totaaloverzicht van de resultaten is te vinden in bijlage 1.

De enquête bevat vragen voor alle respondenten (n=295), en vragen die gesplitst zijn voor paardenvleeseters (n=103) en niet paardenvleeseters (n=192). Hierbij zullen de resultaten per groep besproken worden. Eerst zullen de algemene resultaten besproken worden, daarna de resultaten van de paardenvleeseters en tot slot de resultaten van de respondenten die hebben aangegeven geen paardenvlees te eten. Ook wordt in een apart onderdeel de resultaten besproken van vragen waarbij er naar de mening van de respondent gevraagd wordt. Als laatste onderdeel van dit hoofdstuk worden de resultaten besproken op de vraag of men een paardenliefhebber is.

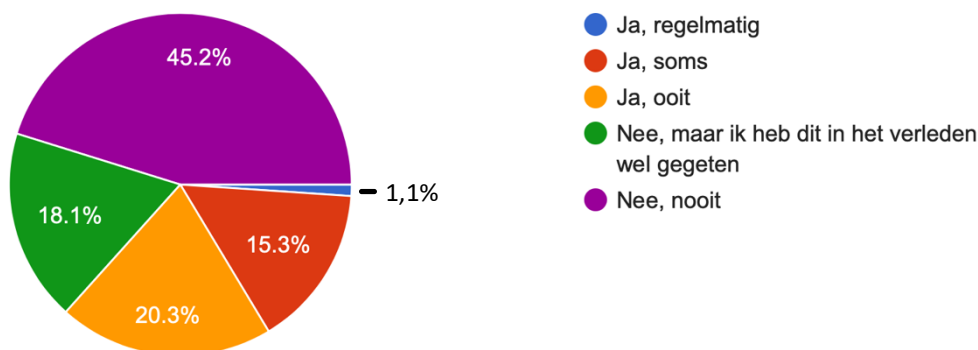
3.1 Algemene resultaten

De eerste vragen in de enquête zijn algemene vragen, deze vragen waren noodzakelijk om de respondenten te verdelen in de groepen wel- en niet paardenvleeseters. Hierbij werd allereerst de vraag gesteld of de respondent vlees eet; 95,3% gaf hierbij aan soms, regelmatig of elke dag vlees te eten. De overige 4,7% geeft aan vegetarisch of veganistisch te zijn. Deze werden direct doorgestuurd naar vraag 5, welke belemmeringen zij hebben om paardenvlees te eten.

Om de splitsing te maken tussen de wel- en niet paardenvleeseters werd de vraag gesteld of men paardenvlees eet of dit ooit heeft gegeten. Het grootste deel, 45,2%, geeft aan nog nooit paardenvlees te hebben gegeten. Dit wordt zichtbaar in figuur 2. De groep respondenten die 'Nee, nooit' of 'Nee, maar ik heb dit in het verleden wel gegeten' heeft ingevuld, maakt de groep niet paardenvleeseters, bestaande uit 192 respondenten (45,2% + 18,1%). De overige respondenten vormen de groep paardenvleeseters, bestaande uit 103 respondenten (1,1% + 15,3% + 20,3%). ./

Eet u paardenvlees of heeft u het wel eens gegeten?

281 responses

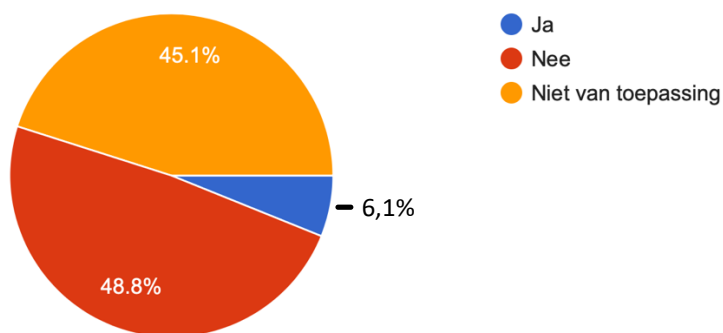

Figuur 2. Antwoorden op de vraag: 'Eet u paardenvlees of heeft u het wel eens gegeten?'

Na deze vragen werd de vraag gesteld of de mening van de respondent is veranderd naar aanleiding van de paardenvleesschandalen. In figuur 3 is zichtbaar dat bij 48,8% de mening niet is veranderd. Bij 18 respondenten (6,1%) is de mening wel veranderd door de paardenvleesschandalen.

Indien u paardenvlees eet of at, hebben de paardenvleesschandalen uw mening veranderd?

295 responses

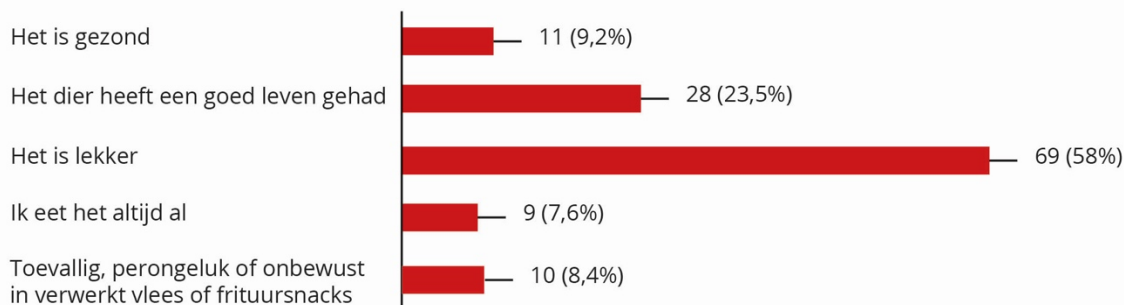
Figuur 3. Antwoord op de vraag: 'Indien u paardenvlees eet of at, hebben de paardenvleesschandalen uw mening veranderd?'

3.2 Resultaten paardenvleeseters

In deze paragraaf worden de resultaten besproken van de antwoorden op de vraag wat de motieven voor respondenten zijn die hebben aangegeven ooit, soms of regelmatig paardenvlees te eten. Het belangrijkste motief om paardenvlees te eten is dat men aangeeft paardenvlees lekker te vinden (58%), dit is te zien in figuur 4. De respondent had keuze uit meerdere opties en kon dus meerdere motieven aanklikken of kon zelf een overig antwoord invoegen. 23,5% gaf aan dat zij paardenvlees eten omdat het dier een goed leven heeft gehad. Ook gaf 8,4% aan het toevallig, per ongeluk of onbewust te hebben gegeten bijvoorbeeld door de verwerking in ander vlees of frituursnacks.

Als u paardenvlees eet, welke motieven heeft u om paardenvlees te eten?

103 responses

Anders:

Om te proeven – 2x
Goedkoop vlees op IJsland – 1x
Het werd gegeten door de familie waar ik tijdelijk woonde – 1x
Alleen als ik het ergens te eten krijg – 1x
Ik wilde het graag een keer proberen – 1x
Voor de variatie – 1x

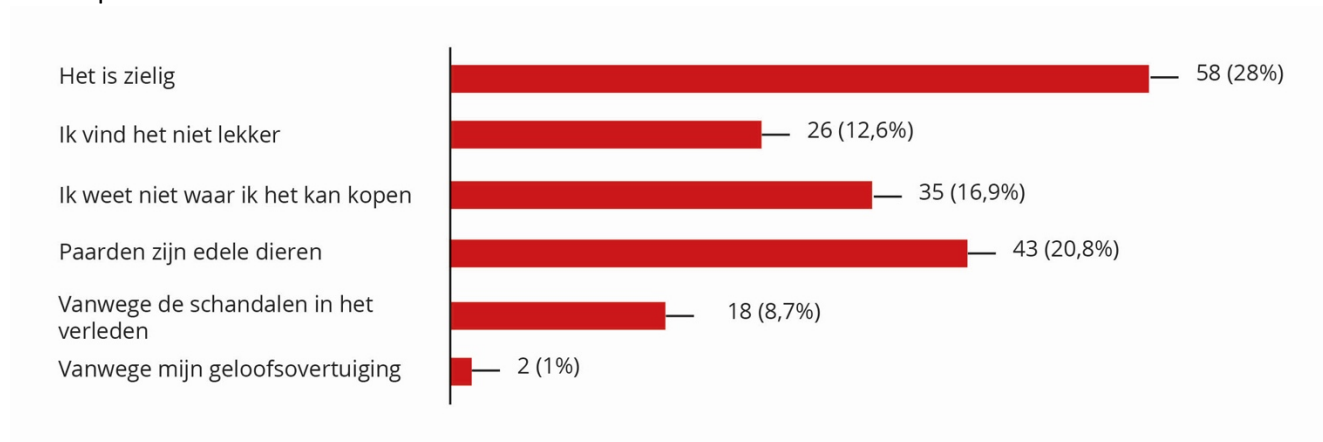
Figuur 4. Antwoord op de vraag: 'Als u paardenvlees eet, welke motieven heeft u om paardenvlees te eten?'

3.3 Resultaten niet paardenvleeseters

In dit onderdeel worden de resultaten van de enquête besproken van de niet paardenvleeseters. Deze respondenten hebben aangegeven nooit paardenvlees te eten of het ooit een keer gegeten te hebben maar het nu niet meer eten. Deze groep niet paardenvleeseters geeft aan dat de belangrijkste belemmering om paardenvlees te eten is omdat zij het zielig vindt (28%). Hiernaast geeft 20,8% aan geen paardenvlees te eten omdat paarden edele dieren zijn. Slechts 1% geeft aan geen paardenvlees te eten vanuit geloofsovertuiging. Naast de belemmeringen in figuur 5, hebben de respondenten meerdere overige antwoorden gegeven. De meest voorkomende overige antwoorden zijn het hebben of verzorgen van een paard (20 respondenten) en geen behoefte hebben aan het eten van paardenvlees (13 respondenten).

Als u geen paardenvlees eet, welke belemmeringen heeft u om paardenvlees te eten?

192 responses

Anders:

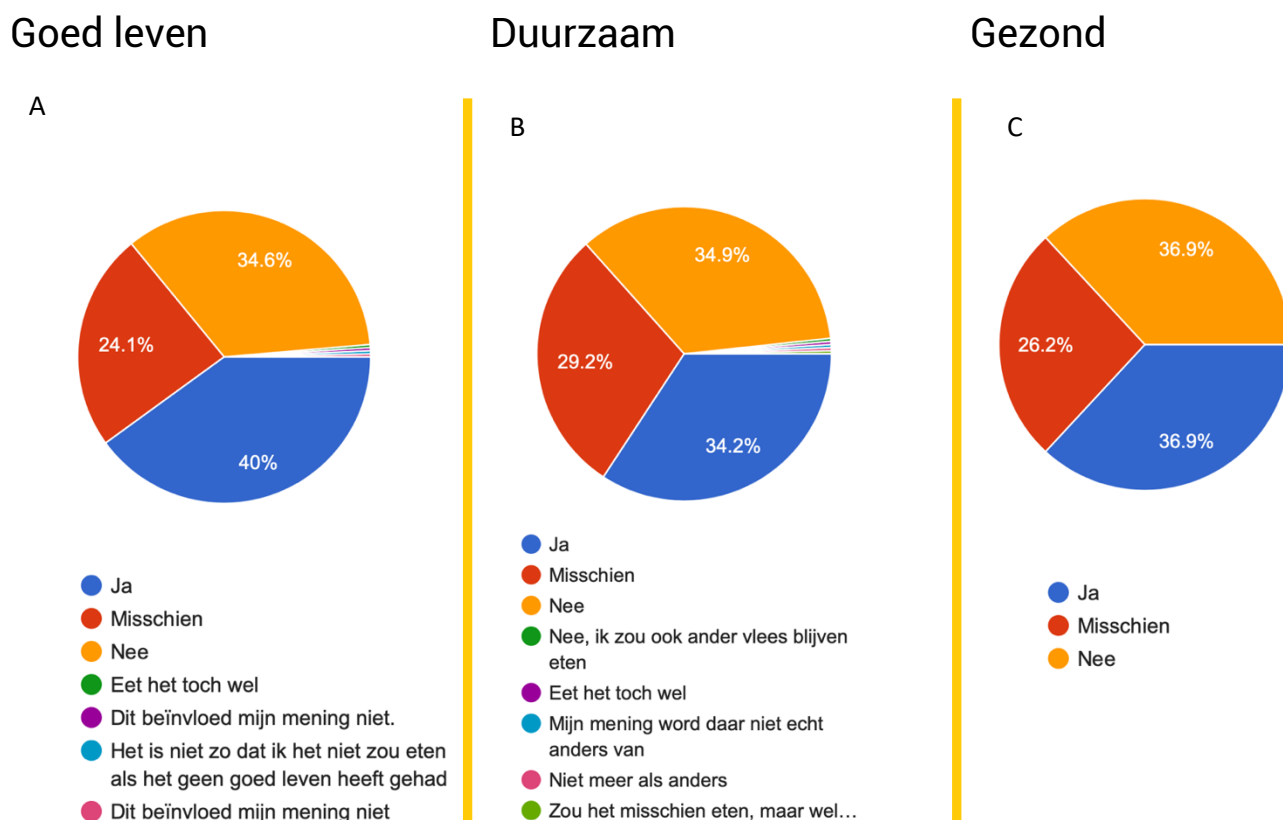
Ik zelf een paard heb, het is als een huisdier – 20x
Ik heb er geen behoefte aan, ik koop het nooit – 13x
Niet voor de hand liggend, niet gebruikelijk – 7x
Nooit over nagedacht om te eten, niet mee bekend – 6x
Ik ben vegetarisch/veganistisch – 6x
Niet mee opgegroeid – 5x
Beperkte verkrijgbaarheid – 3x
Geen prettig idee – 2x
Eet liever ander vlees – 2x
Het vlees wordt veel uit het buitenland gehaald waar de dieren geen goed leven hebben gehad – 1x
Afschuwelijk onaantrekkelijk idee – 1x
Mijn partner houdt er niet van – 1x
Lijkt me niet lekker – 1x
Geen mening – 1x

Figuur 5. Antwoord op de vraag: 'Als u geen paardenvlees eet, welke belemmeringen heeft u om paardenvlees te eten?'

3.4 Resultaten mening bij bewustzijn

De volgende resultaten gaan over de mening van de respondent wanneer men bewust is van het feit dat het paard een goed leven heeft gehad. Maar ook als men weet dat paardenvlees een duurzame vervanger is voor regulier vlees. De derde vraag was of men paardenvlees zou eten als men weet dat het gezond is. Hierbij zijn alle respondenten weer samengevoegd (n=295).

In de resultaten is er duidelijk consistentie zichtbaar. De respondenten geven op de drie vragen dezelfde reacties. Dit is terug te zien in de percentages in figuur 6. In deze afbeelding zijn de resultaten van de drie vragen samengevoegd. Het aantal respondenten dat aangeeft zijn/haar mening niet te veranderen, is vrijwel gelijk aan het aantal respondenten dat aangeeft dat zijn/haar mening wel verandert bij bewustwording. Hiernaast is dit ook gelijk aan het aantal respondenten dat aangeeft zijn/haar mening misschien te veranderen. De respondenten die overige antwoorden hebben gegeven, schrijven voornamelijk dat het geen invloed heeft op zijn/haar mening. Het onderwerp waar de meeste respondenten 'Ja' op hebben geantwoord, is op de vraag of men paardenvlees zou eten als blijkt dat het dier een goed leven heeft gehad.

Figuur 6. Antwoord op vragen over mening verdeeld in 6a, 6b, 6c

Wanneer deze resultaten opgesplitst worden naar paardenvleeseters en de niet paardenvleeseters is een duidelijker verschil zichtbaar. Dit is in tabel 3 en 4 hierna terug te zien. De paardenvleeseters geven aan dat de mening in alle opties zal veranderen bij bewustwording. Dit is het sterkst (79,6%) wanneer blijkt dat paarden een goed leven hebben gehad. Bij de niet paardenvleeseters is het duidelijk dat zij niet of misschien van mening zullen veranderen. Hierbij geeft slechts 19,8% aan paardenvlees te zullen eten als men weet dat het paard een goed leven heeft gehad, 16,7% als het paardenvlees duurzaam is en 17,7% wanneer paardenvlees gezond is.

Tabel 3. Resultaten bewustwording paardenvleeseters

Paardenvleeseters

	Ja	Nee	Misschien
Paarden hebben een goed leven gehad	79,6%	6,8%	13,6%
Paardenvlees is duurzaam	66,1%	10,6%	23,3%
Paardenvlees is gezond	73,9%	7,7%	18,4%

Tabel 4. Resultaten bewustwording niet paardenvleeseters

Niet paardenvleeseters

	Ja	Nee	Misschien
Paarden hebben een goed leven gehad	19,8%	49,5%	30,7%
Paardenvlees is duurzaam	17,7%	50%	32,3%
Paardenvlees is gezond	16,7%	54,1%	29,2%

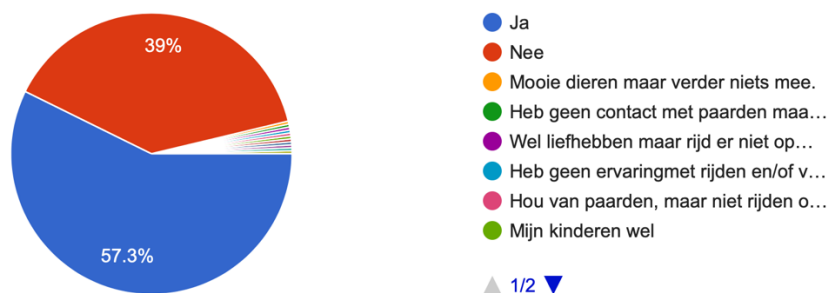
3.5 Resultaten paardenliefhebbers

Om te onderzoeken of er een verband bestaat tussen het wel of niet eten van paardenvlees en het zijn van een paardenliefhebber of niet, is de vraag gesteld of de respondent een paardenliefhebber is. Deze resultaten werden vergeleken met de vraag of zij wel of geen paardenvlees eten. 172 personen (57,3%) geven aan een paardenliefhebber te zijn. 39% heeft aangegeven geen paardenliefhebber te zijn en de overige 3,7% geeft aan geen paarden te verzorgen of te rijden maar paarden mooie dieren te vinden of er graag naar te kijken.

Uit het onderzoek blijkt dat het aantal respondenten dat geen paardenvlees eet vergelijkbaar is met het aantal respondenten dat aangeeft een paardenliefhebber te zijn. Van de 172 paardenliefhebbers geven 112 respondenten (65,1%) aan geen paardenvlees te eten of vegetarisch te zijn. Hiertegenover staan de 123 niet paardenliefhebbers waarvan 76 respondenten (61,7%) aan hebben gegeven geen paardenvlees te eten of vegetarisch te zijn.

Bent u een paardenliefhebber? (Een paardenliefhebber is iemand die van paarden houdt en het rijden en/of verzorgen ervan)

295 responses

Figuur 7. Antwoord op vraag: 'Bent u een paardenliefhebber?'

Hoofdstuk 4. Discussie

In de discussie wordt de gekozen aanpak van het onderzoek en de resultaten bediscussieerd. Voor dit onderzoek is een enquête uitgezet onder consumenten in Nederland om te onderzoeken welke motieven en belemmeringen de consument in Nederland heeft om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is.

4.1 Aanpak onderzoek

Om een betrouwbaar onderzoek te doen met een betrouwbaarheid van 95%, is de steekproefgrootte door middel van een berekening bepaald op minimaal 385 respondenten. Met dit onderzoek zijn 295 respondenten bereikt waardoor de betrouwbaarheid van het onderzoek uitkomt op 94,22%. Dit betekent dat het onderzoek niet de beoogde 95% bepaald heeft, maar het kan nog steeds wel als betrouwbaar worden gezien. De berekening van de steekproefgrootte en het betrouwbaarheidspercentage zijn terug te vinden in bijlage 2.

De respondenten van de enquête zijn bereikt door middel van de persoonlijke socialmediakanalen op Facebook en LinkedIn. Hierdoor kan het zijn dat er een specifiekere doelgroep bereikt is. Doordat er in de enquête geen demografische gegevens zijn gevraagd, is dit lastig te bepalen. Wel is zichtbaar dat een groot deel van de respondenten paardenliefhebber is, dit kan komen door de selecte groep op Facebook. Dit kan zorgen voor een niet realistisch beeld op de resultaten van het onderzoek.

Na de vraag of de respondent paardenvlees eet, werd de selectie gemaakt tussen wel- en niet paardenvleeseters. Hierbij werden respondenten die aangaven 'regelmatig', 'soms' en 'ooit' paardenvlees te eten samengevoegd als paardenvleeseters. De respondenten die aangaven het ooit in het verleden wel eens gegeten te hebben en het nog nooit gegeten te hebben werden samengevoegd als niet paardenvleeseters. De lijn tussen 'Ja, ooit' en 'Nee, maar ik heb het in het verleden wel eens gegeten' is klein en verwarrend voor de respondent. Hieruit blijkt dat er respondenten zijn die aan hebben gegeven bij Ja, ooit dat dit gaat om het onbewust eten van frituursnacks. Deze kan niet vergeleken worden met een respondent die regelmatig paardenvlees eet.

Een ander discussiepunt is dat de vragen over bewustwording over het feit dat paardenvlees duurzaam en gezond is, door de respondent verkeerd begrepen kan zijn. Wanneer de resultaten bestudeerd worden, wordt duidelijk dat de paardenvleeseters eten voornamelijk 'Ja' hebben ingevuld en de niet paardenvleeseters vooral 'Nee' en 'Misschien' hebben ingevuld.

Bij de vraag of de respondent een paardenliefhebber is, had mogelijk de optie toegevoegd moeten worden dat de respondent zelf geen paarden verzorgd of rijdt, maar dat zij paarden wel lieve of mooie dieren vinden. Dit is een antwoord wat door meerdere respondenten is gegeven als overige optie.

4.2 Resultaten onderzoek

Uit het onderzoek is duidelijk geworden wat de motieven en belemmeringen zijn voor de consument. Bij de belemmeringen van de niet paardenvleeseters, wordt vaak de belemmering gegeven: 'Ik vind het niet lekker'. Deze belemmering kan als niet betrouwbaar worden gezien doordat het niet kan dat men iets niet lekker vindt als men het nog nooit gegeten heeft. De respondent kon bij deze vraag meerdere opties kiezen. Hierbij hebben de meeste respondenten gekozen voor de belemmering 'Ik vind het zielig'. Veel respondenten hebben hiernaast nog meerdere opties gekozen, hierdoor is niet bekend welke belemmering zij het belangrijkste vinden. Dit is hetzelfde als bij de motieven van paardenvleeseters. De respondent geeft voornamelijk aan paardenvlees te eten omdat zij het lekker vinden maar er is niet bekend geworden of dit ook het belangrijkste motief is.

De resultaten op vraag 7, 8 en 9 over de mening bij bewustwording van het feit dat paardenvlees duurzaam en gezond is, werden door de respondenten verschillende beantwoord. Bij alle drie de vragen zijn de antwoorden 'Ja', 'Nee' en 'Misschien' evenveel gegeven. Hierdoor kon er geen conclusie gevormd worden. Om dit op te lossen zijn de respondenten gesplitst in wel- en niet paardenvleeseters. Hieruit kwam een overzichtelijker resultaat van de mening van de respondent. Bij de paardenvleeseters werd duidelijk dat zij wel van mening zouden veranderen. Bij de niet paardenvleeseters was er nog steeds geen specifiek resultaat te zien. Ongeveer 50% gaf daar aan zijn of haar mening niet te veranderen, en de overige 50% gaf hierbij aan zijn of haar mening wel of misschien te veranderen.

Hoofdstuk 5. Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt de conclusie gevormd door het beantwoorden van de deelvragen en de hoofdvraag. De hoofdvraag van het onderzoek is: *‘Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?’*. Hiernaast wordt er in dit hoofdstuk ook een aanbeveling gedaan. Als eerste zullen de deelvragen beantwoord worden, hierop volgend wordt de hoofdvraag beantwoord en daarna zal de aanbeveling gegeven worden.

5.1 Beantwoording deelvragen

Deelvraag 1: Welke motieven heeft de consument om paardenvlees te eten?

Deze vraag is beantwoord door paardenvleeseters waarbij maar 1,1% van de paardenvleeseters aangeeft regelmatig paardenvlees te eten naast 16,4% die aangeeft soms paardenvlees te eten. Het overige deel (20,3%) geeft aan ooit paardenvlees te hebben gegeten. Uit het onderzoek is gebleken dat het belangrijkste motief om paardenvlees te eten is om de smaak (58%). Als ander motief om paardenvlees te eten, is omdat het paard een goed leven heeft gehad. Hiernaast geven verschillende respondenten aan paardenvlees niet bewust te eten maar het toevallig, per ongeluk of onbewust gegeten te hebben in verwerkt vlees of frituursnacks.

Deelvraag 2: Welke belemmeringen heeft de consument om paardenvlees te eten?

Deze vraag is alleen beantwoord door niet paardenvleeseters. De belangrijkste belemmering die de consument heeft om paardenvlees te eten is dat zij het voornamelijk zielig vinden (28%). Hiernaast wordt ook door 20,8% het antwoord gegeven dat zij het niet eten omdat paarden edele dieren zijn. Ook geven 20 respondenten (10,4%) aan geen paardenvlees te eten omdat zij zelf een paard hebben. Bovenstaande antwoorden hebben allemaal te maken met de kwestie dat het eten van paardenvlees zielig is, raar is of niet hoort. De overige belemmeringen die genoemd werden, zijn dat men niet weet waar het gekocht kan worden (16,9%) of vanwege de schandalen in het verleden (8,7%).

Deelvraag 3: Is de consument bereid paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?

De resultaten van het onderzoek tonen aan dat wanneer de consument bewust is van het feit dat paardenvlees duurzaam en gezond is, hier de meningen gelijk verdeeld zijn tussen ‘ja’, ‘nee’ en ‘misschien’. Wanneer deze resultaten specifiek bekeken worden bij paardenvleeseters, geven zij aan bij alle drie de vragen van mening te veranderen. Hierbij is het meest belangrijk dat de paarden een goed leven hebben gehad. Het minst belangrijk is dat paardenvlees duurzaam is. Bij de niet paardenvleeseters is duidelijk dat men niet of misschien van mening verandert; 54,1% geeft aan dat de mening niet zou veranderen wanneer men zich bewust is dat paardenvlees gezond is.

Deelvraag 4: Is er een verschil tussen wel- en niet paardenliefhebbers?

Uit het onderzoek blijkt dat er geen verschil te zien is tussen wel- en niet paardenliefhebbers. In beide gevallen geeft ongeveer 60% aan geen paardenvlees te eten. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er geen opmerkelijk verschil zichtbaar is en dat de keuze om wel of geen paardenvlees te eten niet wordt beïnvloed door het zijn van een paardenliefhebber.

5.2 Beantwoording hoofdvraag

De hoofdvraag die werd opgesteld voor het onderzoek is:

‘Welke motieven en belemmeringen heeft de consument in Nederland om paardenvlees te eten als men weet dat dit duurzaam en gezond is?’

Uit het onderzoek is gebleken dat paardenvleeseters de smaak van paardenvlees het belangrijkste motief vinden om het te eten. Deze groep is bereid (meer) paardenvlees te eten wanneer paarden een goed leven hebben gehad en het vlees duurzaam en gezond is (ongeveer 73%). Het aantal consumenten in Nederland dat regelmatig paardenvlees eet is klein, hierbij gaat het om 1,1%. De niet paardenvleeseters geven als belangrijkste belemmering dat men geen paardenvlees eet omdat men het zielig vindt. 35 tot 40% van alle respondenten geeft aan bereid te zijn om (meer) paardenvlees te eten wanneer blijkt dat dit duurzaam en gezond is. De mening van zowel paardenvleeseters als niet paardenvleeseters wordt niet beïnvloed door het zijn van een paardenliefhebber.

5.3 Aanbeveling

Het doel van het onderzoek was om door middel van dit onderzoek de (paarden)vleesmarkt een beeld te geven of er kansen zijn voor het afzetten van paardenvlees maar ook wat de bereidheid van de consument is om paardenvlees te eten wanneer zij dat nog niet doen.

Aanbeveling voor supermarkten en slagerijen

Uit het onderzoek is gebleken dat er weinig consumenten in Nederland zijn die soms of regelmatig paardenvlees eten. Bij de vraag of de mening van de consument verandert als men zich bewust is van het feit dat paarden een goed leven hebben gehad en dat paardenvlees duurzaam en gezond is, gaf tussen de 35 en 40% aan bereid te zijn om (meer) paardenvlees te eten. Hiernaast geeft hetzelfde aantal respondenten aan ‘misschien’ (meer) paardenvlees te gaan eten.

Supermarkten en slagerijen zouden, door middel van goede promotie en marketing, producten op de markt kunnen brengen met paardenvlees waarbij duidelijk is dat de dieren een goed leven hebben gehad en duurzaam en gezond zijn. De consumenten die geen paardenvlees eten omdat ze het zielig vinden, zullen naar verwachting minder snel van mening veranderen en niet de doelgroep zijn van de supermarkten of slagerijen. De supermarkten zouden in kunnen spelen op de grote groep, totaal 70 tot 80%, die aangeeft ‘wel’ of ‘misschien’ bereid is (meer) paardenvlees te gaan eten.

Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Voor een vervolgonderzoek is het belangrijk dat dit onderzoek nogmaals uitgevoerd wordt maar met enkele veranderingen. Om de betrouwbaarheid te verhogen, dient er een geen specifieke groep aangesproken te worden via persoonlijke social media kanalen maar moet de doelgroep zorgvuldig bepaald en benaderd worden. Hierdoor kan er worden gezorgd dat bijvoorbeeld het aantal respondenten wat paardenliefhebber is, in verhouding is met het aantal paardenliefhebbers in Nederland.

Verder zou er onderzoek gedaan kunnen worden naar de vraag of er behoefte is aan paardenvlees in supermarkten en slagerijen en hoe deze dit kunnen introduceren op de markt. 35 tot 40% geeft aan bereid te zijn om (meer) paardenvlees te eten. Er wordt weinig paardenvlees aangeboden in supermarkten en slagerijen dus krijgt de consument ook weinig kans om paardenvlees te eten.

Bibliografie

- Bánáti, D. (2011). Consumer response to food scandals and scares. *Trends in Food Science & Technologie* 22, 56-60.
- Barnett, J., Begen, F., Howes, S., Regan, A., McConnon, A., Marcu, A., . . . Verbeke, W. (2016). Consumers' confidence, reflections and response strategies following the horsemeat incident. *Food Control* 59, 721-730.
- Belaunzaran, X., Bessa, R., Lavínc, P., Mantecón, A., Kramer, J., & Aldai, N. (2015). Horse-meat for human consumption - Current research and future opportunities. *Meat Science* 108, 74-81.
- CBS. (2019, April 11). CBS. Opgehaald van Bevolkingsteller: <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/bevolkingsteller>
- Checkmarket. (sd). *Checkmarket*. Opgehaald van Steekproefcalculator: <https://nl.checkmarket.com/steekproefcalculator/>
- Dagevos, H., Verhoog, D., Van Home, P., & Hoste, R. (2018). Vleesconsumptie per hoofd van de bevolking in Nederland, 2005-2017. *Wageningen University & Research*.
- Deleni, i. (2009). Doctoral dissertation.
- Eurobarometers. (2006). Special Eurobarometer 238. *Risk issues*.
- FAO. Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2017). *Domestic Animal Diversity Information System*.
- Hoogeveen, M., & Jager, J. (2005). Paardenhouderij: Meer dieren op minder bedrijven. *Agri-monitor*.
- Lorenzo, J., Munekata, P., Campagnol, P., Zhu, Z., Alpas, H., Barba, F., & Tomasevic, I. (2017). Technological aspects of horse meat products - A review. *Food Research International* 102, 176-183.
- Lorenzo, J., Sarriés, M., Tateo, A., Polidori, P., Franco, D., & Lanza, M. (2014). Carcass characteristics, meat quality and nutritional value of horsemeat: A review. *Meat Science* 96, 1478-1488.
- Pearson, E. M. (2011). Horse slaughter: a conflict of ethics, economics & welfare. *J. Animal Ethics*.
- Premanandh, J. (2013). Horse meat scandal - A wake-up call for regulatory authorities. *Food Control* 34, 568-569.
- Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu. (2018). *Consumptie van vlees en visproducten*. Opgehaald van Wat eet Nederland: <https://www.wateetnederland.nl/resultaten/voedingsmiddelen/consumptie/vlees>
- Stanciu, S. (2015). Horse Meat Consumption - Between Scandal and Reality. *Procedia Economics and Finance* 23, 697-703.
- Vellinga, T., & De Vries, M. (2018). Effectiveness of climate change mitigation options considering of meat produced in dairy systems. *Agricultural Systems* 162, 136-144.

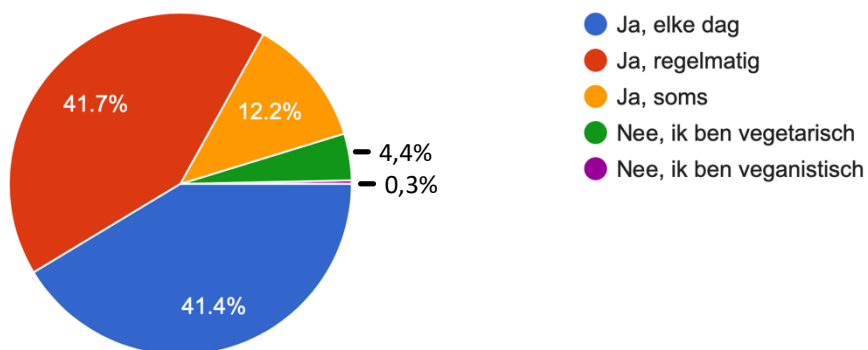
Bijlagen

Bijlage 1. Resultaten enquête

Vraag 1:

Eet u vlees?

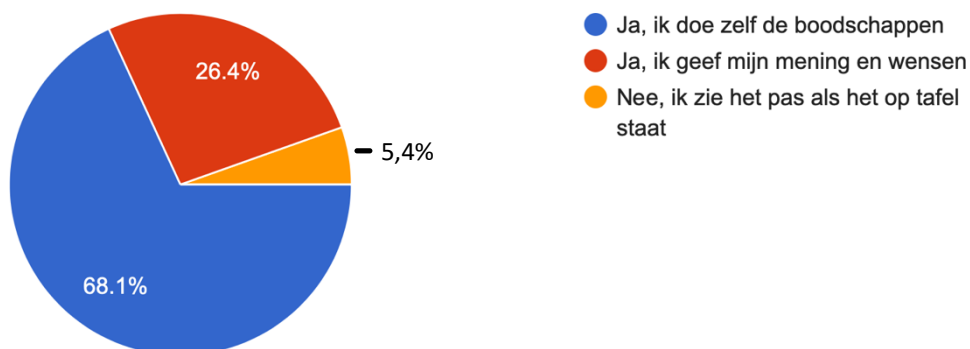
295 responses

Vraag 2:

Heeft u invloed op de maaltijden die gegeten worden in uw huishouden?

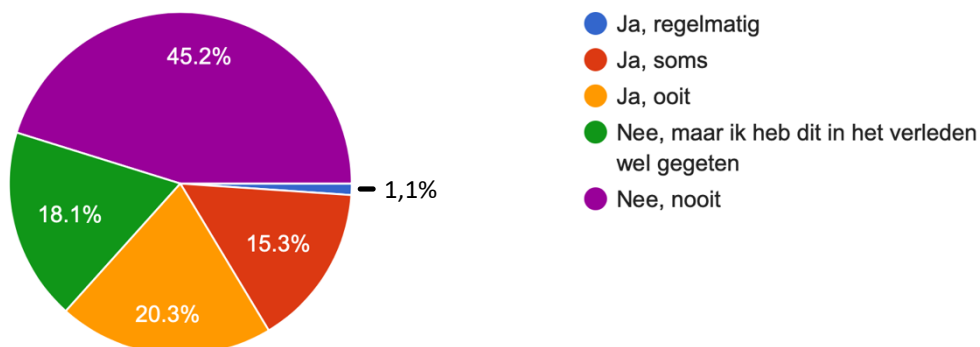
295 responses

Vraag 3:

Eet u paardenvlees of heeft u het wel eens gegeten?

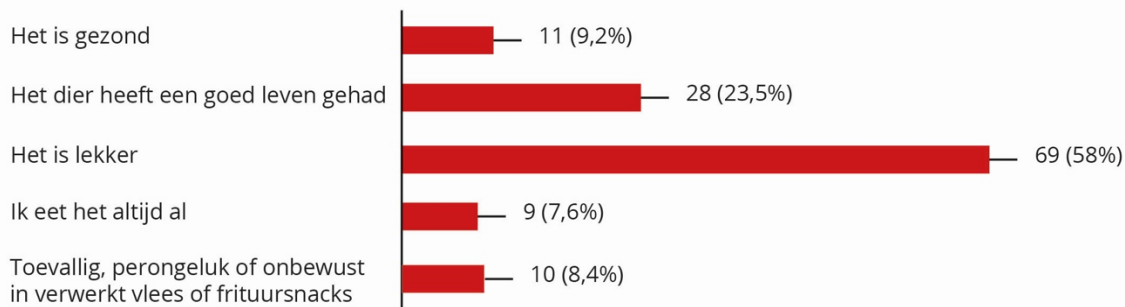
281 responses

Vraag 4:

Als u paardenvlees eet, welke motieven heeft u om paardenvlees te eten?

103 responses

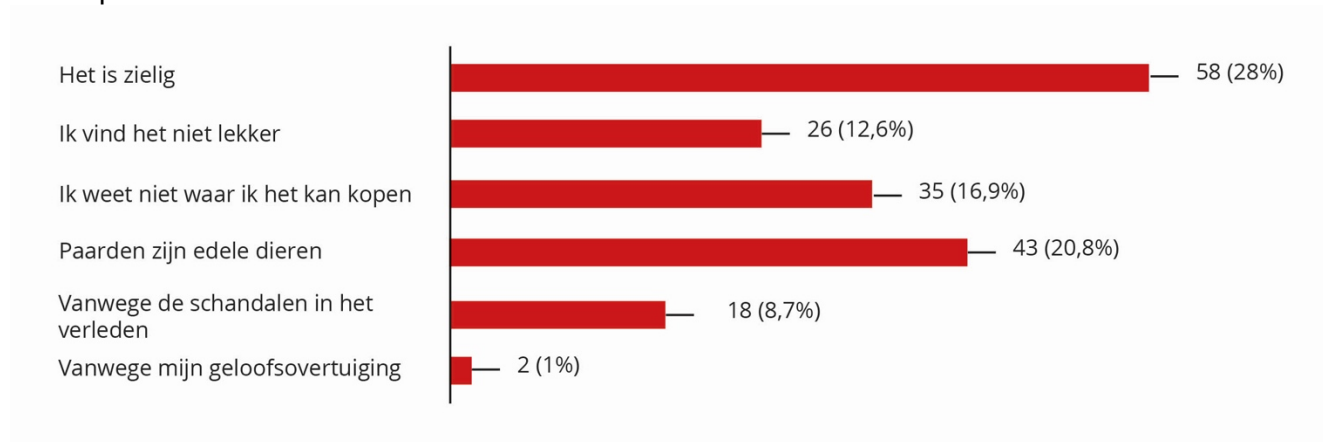
Anders:

Om te proeven – 2x
Goedkoop vlees op IJsland – 1x
Het werd gegeten door de familie waar ik tijdelijk woonde – 1x
Alleen als ik het ergens te eten krijg – 1x
Ik wilde het graag een keer proberen – 1x
Voor de variatie – 1x

Vraag 5:

Als u geen paardenvlees eet, welke belemmeringen heeft u om paardenvlees te eten?

192 responses

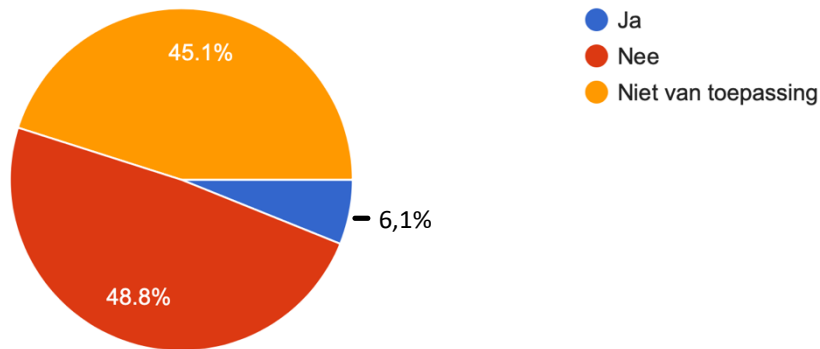
Anders:

Ik zelf een paard heb, het is als een huisdier – 20x
Ik heb er geen behoefte aan, ik koop het nooit – 13x
Niet voor de hand liggend, niet gebruikelijk – 7x
Nooit over nagedacht om te eten, niet mee bekend – 6x
Ik ben vegetarisch/veganistisch – 6x
Niet mee opgegroeid – 5x
Beperkte verkrijgbaarheid – 3x
Geen prettig idee – 2x
Eet liever ander vlees – 2x
Het vlees wordt veel uit het buitenland gehaald waar de dieren geen goed leven hebben gehad – 1x
Afschuwelijk onaantrekkelijk idee – 1x
Mijn partner houdt er niet van – 1x
Lijkt me niet lekker – 1x
Geen mening – 1x

Vraag 6:

Indien u paardenvlees eet of at, hebben de paardenvleesschandalen uw mening veranderd?

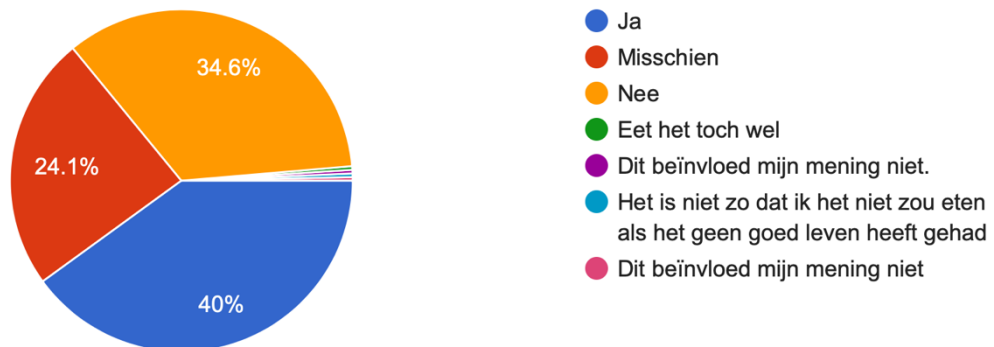
295 responses

Vraag 7:

Zou u paardenvlees eten als u weet dat het dier een goed leven heeft gehad?

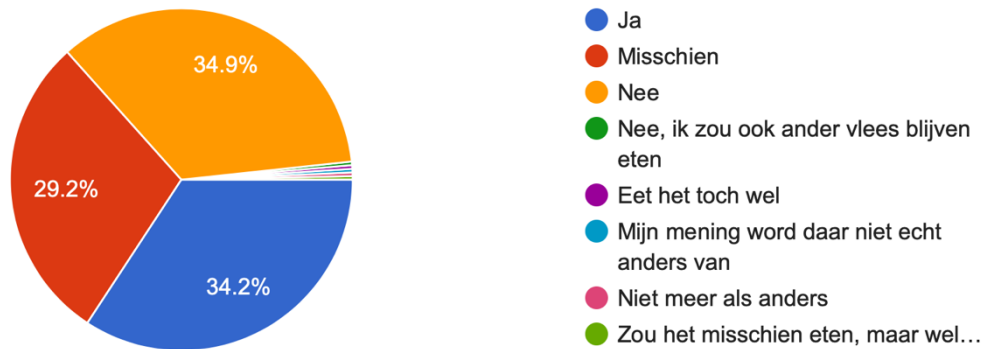
295 responses

Vraag 8:

Zou u paardenvlees eten als u weet dat het een duurzame vervanger is voor regulier vlees?

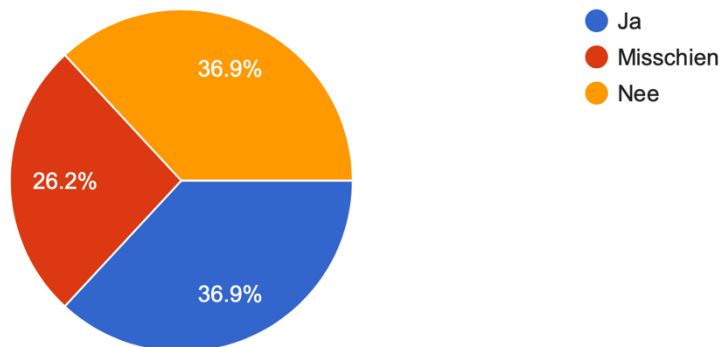
295 responses

Vraag 9:

Zou u paardenvlees eten als u weet dat het vol zit met eiwitten en het heel mager is?

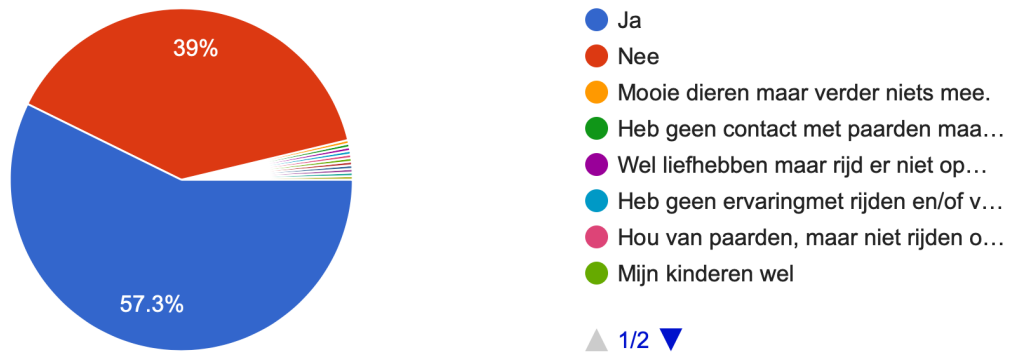
290 responses

Vraag 10:

Bent u een paardenliefhebber? (Een paardenliefhebber is iemand die van paarden houdt en het rijden en/of verzorgen ervan)

295 responses

Overige antwoorden niet weergegeven in bovenstaande afbeelding:

- Ik kijk graag naar paarden
- Geen probleem mee, is niet mijn hobby, maar heb er geen hekel aan
- Mijn kind is een paardenliefhebber
- Gewoon
- Ja het zijn mooie beesten maar verzorg ze niet

Bijlage 2. Betrouwbaarheidsberekening

Om de betrouwbaarheid te berekenen van de enquête wordt de betrouwbaarheidsberekening toegepast.

$$n = \frac{N}{1 + N + F^2}$$

n = aantal individuen in de steekproef

N = populatiegrootte (17.310.186)

F = foutmarge (5%)

Betrouwbaarheid bij 295 respondenten

$$295 = \frac{17.310.186}{1 + 17.310.186 \cdot F^2}$$

$$1 + 17.310.186 \cdot F^2 = \frac{17.310.186}{295}$$

$$1 + 17.310.186 \cdot F^2 = 58.678,59$$

$$17.310.186 \cdot F^2 = 58.677,59$$

$$F^2 = \frac{58.677,59}{17.310.186}$$

$$F^2 = 0,00339$$

$$F = \sqrt{0,003339}$$

$$F = 0,057784$$

$$1 - 0,057784 = 0,9422 = 94,22\%$$

Met 295 respondenten heeft het onderzoek een betrouwbaarheid van 94,22%.

Bijlage 3. Checklist Schriftelijk Rapporteren

Naam: Suzanne Willenborg
Klas: 4BP

*De beoordelingscriteria die met een * zijn aangegeven, zijn 'killing points'. Wanneer de beoordelaar daarvan meer dan vijf heeft aangekruist, dien je het rapport/verslag op alle onvoldoende onderdelen te verbeteren. In het afstudeerwerkstuk zijn geen 'killing points' toegestaan.*

1. Het taalgebruik

- ☐ Bevat niet meer dan drie grammaticale, spel- en typefouten per duizend woorden; het rapport/verslag is dan afgekeurd*
- ☐ Heeft een actieve schrijfstijl*
- ☐ Is zakelijk, formeel en objectief *
- ☐ Is coherent (verwijs- en verbindingswoorden) *
- ☐ Heeft een adequate interpunctie*
- ☐ Bevat niet de persoonlijke voornaamwoorden 'ik/ mij/me, jij/je/jou, jullie, u, wij/we/ons' *
- ☐ Is doelgroepgericht*
- ☐ Heeft een uniforme stijl*

2. De ordening

- ☐ Het verslag/rapport heeft een logisch opbouw
- ☐ Elk hoofdstuk heeft een logische alineastructuur
- ☐ Elk hoofdstuk kent een introductie (m.u.v. H.1)

3. Het rapport/verslag

- ☐ Is vrij van plagiaat*
- ☐ De pagina's zijn genummerd*
- ☐ Heeft een uniforme opmaak

4. De omslag

- ☐ Bevat de titel
- ☐ Vermeldt de auteur(s)

5. De titelpagina/het titelblad

- ☐ Heeft een specifieke titel*
- ☐ Vermeldt de auteur(s)*
- ☐ Vermeldt de plaats en de datum*
- ☐ Vermeldt de opdrachtgever(s)*

6. Het voorwoord:

- ☐ Bevat de persoonlijke aanleiding tot het schrijven van het rapport/verslag
- ☐ Bevat persoonlijke bedankjes (persoonlijke voornaamwoorden toegestaan)

7. De inhoudsopgave:

- ☐ Vermeldt alle genummerde onderdelen van het rapport/verslag*
- ☐ Vermeldt de samenvatting en de bijlage(n)
- ☐ Is overzichtelijk/gestructureerd
- ☐ Heeft een correcte paginaverwijzing

8. De samenvatting:

- ☐ Is een verkorte versie van het gehele rapport/verslag
- ☐ Bevat de conclusies
- ☐ Bevat suggesties voor verder onderzoek

- ☐ Bevat geen persoonlijke mening
- ☐ Staat direct na de inhoudsopgave

9. De inleiding

- ☐ Is hoofdstuk 1*
- ☐ Beschrijft het kader/de context en de aanleiding*
- ☐ Geeft inhoudelijke relevante achtergrondinformatie*
- ☐ Bevat de probleemstelling/de onderzoeksvraag*
- ☐ Vermeldt het doel*
- ☐ Bevat een leeswijzer voor het rapport/verslag*

10. Materiaal en methode

- ☐ Beschrijft de gevolgde onderzoeksmethode
- ☐ Motiveert de keuze voor de gevolgde onderzoeksmethode
- ☐ Past bij de probleemstelling/de onderzoeksvraag*
- ☐ Beschrijft de variabelen/eenheden
- ☐ Beschrijft de methode van data-analyse

11. De (opmaak van de) kern

- ☐ De hoofdstukken en de (sub)paragrafen met maximaal drie niveaus zijn genummerd*
- ☐ De hoofdstukken en (sub)paragrafen hebben een passende titel
- ☐ Een hoofdstuk beslaat ten minste één pagina
- ☐ Een nieuw hoofdstuk begint op een nieuwe pagina
- ☐ De zinnen lopen door (geen 'enter' binnen een alinea gebruiken)
- ☐ De figuren zijn (door)genummerd en hebben een passende titel (onder de figuur)*
- ☐ De tabellen zijn (door)genummerd en hebben een passende titel (boven de tabel)*
- ☐ Tabellen en figuren zijn zelfstandig te begrijpen
- ☐ In de tekst zijn er verwijzingen naar figuren en/of tabellen*
- ☐ De tekst bevat verwijzingen naar de desbetreffende bijlage(n)
- ☐ De tekst is ook zonder verwijzingen te begrijpen

12. De discussie

- ☐ Vermeldt de interpretatie(s) van de resultaten
- ☐ Bevat een vergelijking met relevante literatuur
- ☐ Geeft de valide argumentatie weer
- ☐ Evalueert de gevolgde onderzoeksmethode
- ☐ Bevat een kritische reflectie op de eigen bevindingen

13. De conclusies en aanbevelingen

- ☐ Bevatten antwoord(en) op de onderzoeksvraag
- ☐ Zijn gebaseerd op relevante feiten
- ☐ Bevatten geen nieuwe informatie*

14. De bronvermelding

- ☐ Verwijzingen in de tekst zijn conform de APA-normen*
- ☐ De bronnenlijst is conform de APA-normen*

15. De bijlagen

- ☐ Zijn genummerd
- ☐ Zijn voorzien van een passende titel
- ☐ Bevatten geen eigen analyse
- ☐ Zijn overzichtelijk weergegeven